

Uppföljning av fribeoppshöjningen 2014

CSN, rapport 2016:7

The logo for CSN (Centrala Skatteverket) is located in the bottom right corner. It consists of a red right-angled triangle pointing towards the bottom right, with the letters 'CSN' in white, bold, sans-serif font inside the triangle.

CSN

Innehåll

Uppföljning av fribeloppshöjningen 2014	3
Inkomstprövning inom studiemedelssystemet	3
Reducerade studiemedel och återkrav av studiemedel	4
Reducerade studiemedel	5
Återkrav	7
Reducering och återkrav	9
Sammanfattning	11

Uppföljning av fribeloppshöjningen 2014

Syftet med denna promemoria är att följa upp den höjning av fribeloppet som trädde i kraft den 1 januari 2014. Promemorian inleds med en kort beskrivning av inkomstprövningen inom studiemedelssystemet, därefter kommer en genomgång av utfallet av fribeloppshöjningen för studiemedelstagarna. I avsnittet redovisas uppgifter över antal personer som fått reducerade och återkrävda studiemedel, samt uppgifter om studiemedelsbelopp. Promemorian avslutas med en sammanfattning.

Inkomstprövning inom studiemedelssystemet

Studiemedlen har varit behovsprövade sedan det moderna studiemedelssystemet infördes 1965. Från början innebar behovsprövningen en prövning gentemot såväl den studerandes egen ekonomi som familjeekonomin. På 1970-talet övergick prövningen till att enbart avse den studerandes egna inkomster.

Inkomstgränsen, det så kallade fribeloppet, är indexerat och kopplat till prisbasbeloppet. Fribeloppet varierar beroende på hur många veckor och med vilken studietakt som den studerande har studiemedel under ett halvår; ju fler veckor med studiemedel desto lägre fribelopp och tvärtom. Den som har en inkomst som överstiger fribeloppet får reducerade studiemedel. Bidraget och lånet minskas proportionellt. Som inkomst räknas vad som hänförs till det halvåret av den studerandes överskott i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapital enligt beslut om slutlig skatt för kalenderåret. Prövningen och beslutet om studiemedel görs utifrån den beräknade inkomst den studerande anger i sin ansökan om studiemedel eller senare anmäler till CSN. Samtliga studiemedelstagares inkomster kontrolleras sedan i efterhand när taxeringen är fastställd. I samband med efterkontrollen kan återkrav bli aktuella.

Fribeloppsgränsen har höjts vid ett antal tillfällen. Den senaste höjningen – som denna promemoria handlar om – genomfördes den 1 januari 2014.¹ Fribeloppet vid 20 veckors heltidsstudier under ett kalenderhalvår höjdes då från 160 procent till 193,71 procent av prisbasbeloppet. För heltidsstuderande med studiemedel under 40 veckor under ett år innebar det att fribeloppsgränsen höjdes med knappt 30 000 kronor, från 142 400 kronor till 172 014 kronor.² Inkomstgränsen för när rätten till studiemedel ska upphöra helt ökade lika mycket, dvs. med ungefär 30 000 kr.³ För den som har både bidrag och lån minskas studiemedlen fortfarande med 61 procent av den i förhållande till fribeloppet överskjutande inkomsten.

---

² Av höjningen var 30 002 kronor att hänföra till den faktiska höjningen av fribeloppet och -388 kronor till ordinarie förändring av prisbasbeloppet. Fribeloppets höjdes från 160 till 193,71 procent av prisbasbeloppet vid studier under ett halvår om 20 veckor på heltid, vilket motsvarar 320 resp. 387,42 procent vid studier under 40 veckor på heltid under ett år.

³ För en studerande som hade studiemedel under 40 veckor på heltid upphörde 2014 rätten till studiemedel vid en årsinkomst på ungefär 315 000 kronor, under förutsättning att inkomsten var jämnt fördelad under året.

Reducerade studiemedel och återkrav av studiemedel

Prövningen av studiemedelstagarnas inkomster sker i flera steg. Det första steget är att en studerande som ansöker om studiemedel själv lämnar uppgift om sin beräknade inkomst i ansökan om studiemedel. Därefter kan studerande löpande anmäla ändrad inkomst till CSN. De inkomster de studerande själva anmäler leder, om inkomsten överstiger fribeloppet, till att studiemedlen reduceras. Om studiemedel redan har hunnit betalas ut kan det som betalats ut för mycket dras av från kommande utbetalningar.

Om en studerande sent, då inga utbetalningar återstår att göra, anmäler en högre inkomst som föranleder ytterligare reducering, kan CSN även fatta beslut om återkrav av studiemedel.

Varje år får CSN tillgång till inkomstuppgifter från Skatteverket för det föregående inkomståret. Med utgångspunkt i dessa uppgifter genomför CSN en efterkontroll. Studerande som har haft inkomster över fribeloppsgränsen men inte har lämnat någon inkomstuppgift, eller har lämnat en för låg uppgift, får då en förfrågan om detta från CSN. I denna förfrågan ombeds den studerande att fördela inkomsterna halvårsvis. Om en studerande inte svarar på CSN:s förfrågan antas normalt att inkomsterna varit jämnt fördelade över året. CSN fattar sedan beslut om eventuella återkrav av studiemedel. Vid ett beslut om återkrav tillkommer ränta⁴ från utbetalningsdagen samt en expeditiionsavgift på 100 kronor per återkrav och år.

Vanligast är att studerande antingen själv lämnar uppgift om sin inkomst *eller* att CSN uppmärksammar inkomsten i samband med efterkontrollen. Det finns dock studerande som både anmäler en inkomst som föranleder reducerade studiemedel och som senare får ett återkrav i samband med efterkontrollen. Dessa personer kan därför förekomma både i avsnittet ”Reducerade studiemedel” och i avsnittet ”Återkrav” i redovisningen som följer. I avsnittet ”Reducering och återkrav” redovisas uppgifter där varje individ bara redovisas en gång.

---

⁴ Under 2016 är räntan 3,28 procent.

Reducerade studiemedel

Av följande tabell framgår reduceringen av studiemedel till följd av att den studerande uppgivit en inkomst som överstigit fribeloppsgränsen.

Tabell 1 Reducerade studiemedel efter egenanmäld inkomst, fördelat på beloppstyper, 2013–2015¹

	Inkomstår 2013			Inkomstår 2014			Inkomstår 2015		
	Antal personer	An-del ²	Be-lopp ³	Antal personer	An-del ²	Be-lopp ³	Antal personer	An-del ²	Be-lopp ³
Generellt bidrag	12 919	3,0 %	47	9 906	2,2 %	33	11 614	2,6 %	45
Högre bidrag	939	2,3 %	8	846	1,9 %	7	1 137	2,6 %	10
Grundlån	6 487	2,0 %	40	4 734	1,4 %	26	5 404	1,6 %	43
Summa			95			66			98

¹ Tilläggsbidrag, tilläggslån och merkostnadslån återkrävs när den studerande har haft så hög inkomst att rätten till studiemedel upphör helt. En individ kan ha fått reducering av både generellt och högre bidrag under samma år och finns då med i tabellen för båda beloppstyperna.

² Andel av studiemedelstagarna med generellt bidrag etc. som fått sina studiemedel reducerade.

³ Reducerat belopp, miljoner kronor.

Siffrorna visar på en betydande minskning 2014 av de reducerade beloppen liksom av antalet personer och som fick sina studiemedel reducerade och andelen studiemedelstagare med reducering. Minskningen under 2014 bör ha varit en direkt följd av fribeloppshöjningen. Bidragsreduceringen var 15 miljoner kronor lägre under 2014 än under 2013, en minskning med 27 procent. Reduceringen av grundlånet minskade med 14 miljoner kronor eller 35 procent av reduceringsbeloppet. Andelsmässigt minskade därmed reduceringen av lån något mer än reduceringen av bidrag.

Under 2015 ökade dock reduceringsbeloppen tillbaka till ungefär samma nivå som innan fribeloppshöjningen. För grundlånen kan en del av den ökade reduceringen förklaras av den beloppshöjning på ca 1 000 kronor per månad som genomfördes den 1 januari 2015. En annan förklaring till ökningen av reduceringsbeloppen kan vara att prisbasbeloppet endast ökade med 0,2 procent 2015 medan den genomsnittliga lönehöjningen varit betydligt högre. Därigenom har antagligen de studerandes arbetsinkomster (vid oförändrad arbetsmängd) ökat proportionellt mer än den årliga justeringen av fribeloppsgränsen (genom kopplingen till prisbasbeloppet), vilket leder till ökad reducering av studiemedlen. Eftersom det totala antalet studiemedelstagare inte ökade under 2015 är dock ökningen av reduceringsbeloppen oväntat stor. CSN avvaktar med ytterligare analys av ökningen av reduceringsbeloppen tills det även finns tillgång till fullständig återkravsstatistik för inkomståret 2015.

Kvinnor anmäler oftare än män att de har inkomster som överstiger fribeloppsgränsen. Äldre anmäler oftare än yngre sådana inkomster och en högre andel av dem som studerar på eftergymnasial nivå anmäler inkomster över fribeloppsgränsen, jämfört med studerande på grundskole- och gymnasienivå.

Tabell 2 Personer med reducerade studiemedel på grund av egenanmäld inkomst över fribeloppet, fördelat på kön, studietakt, nivå och ålder, 2013–2015

	2013		2014		2015	
	Antal	Andel ²	Antal	Andel	Antal	Andel
Kön						
Kvinnor	9 412	3,4 %	7 324	2,6 %	8 760	3,1 %
Män	4 524	2,3 %	3 511	1,8 %	4 043	2,1 %
Studietakt¹						
100	11 820	2,7 %	9 149	2,0 %	10 511	2,4 %
75	823	2,9 %	579	1,9 %	820	2,8 %
50	1 704	4,4 %	1 361	3,2 %	1 875	4,3 %
Nivå¹						
Grundskolenivå	228	1,0 %	176	0,8 %	232	1,0 %
Gymnasienivå	2 447	2,2 %	2 013	1,7 %	2 448	2,1 %
Eftergymnasial	11 424	3,2 %	8 750	2,4 %	10 263	2,8 %
Ålder						
24 eller yngre	4 150	1,6 %	2 679	1,0 %	3 045	1,2 %
25–34	5 977	3,8 %	4 876	2,9 %	5 872	3,5 %
35 eller äldre	3 809	7,3 %	3 280	5,8 %	3 886	6,7 %

¹ Vid fördelning av statistiken på studietakt och nivå kan en individ vara registrerad på flera nivåer/studietakter under samma år.

² Andel av samtliga studiemedelstagare i respektive kategori.

Under 2014 minskade antalet studiemedelstagare som anmälde en inkomst över fribeloppsgränsen i samtliga redovisade studerandegrupper. Minskningen var förhållandevis proportionerligt fördelad mellan olika grupper av studiemedelstagare. Siffrorna för år 2015 visar att en återgång skett. För nästan samtliga av de redovisade studerandegrupperna är dock fortfarande antalet och andelen med reducering lägre än före fribeloppshöjningen.

Återkrav

I följande tabell jämförs återkraven före och efter fribeloppshöjningen.

Tabell 3 Återkrav av studiemedel på grund av inkomst över fribelopp, fördelat på beloppstyper, 2013–2015¹

Beloppstyp	Antal			Andel ³			Belopp ⁴		
	2013	2014	2015 ¹	2013	2014	2015 ¹	2013	2014	2015 ¹
Generellt bidrag	13 763	9 771	..	3,1 %	2,2 %	..	86,0	69,5	..
Högre bidrag	1 527	1 177	..	3,8 %	2,6 %	..	25,1	20,6	..
Tilläggsbidrag ²	1 279	1 002	..	1,6 %	1,2 %	..	4,4	3,7	..
Grundlån	8 011	5 525	..	2,5 %	1,7 %	..	92,9	75,2	..
Tilläggslån ²	316	326	..	1,7 %	1,5 %	..	2,3	4,5	..
Merkostnadslån ²	103	93	..	0,4 %	0,4 %	..	1,2	1,1	..
Summa							211,9	174,6	..

¹ I återkravsstatistiken ingår både återkrav vid egen inkomständring och återkrav vid efterkontrollen av inkomståret. För 2015 finns ännu inte jämförbara siffror att redovisa, efterkontrollen av inkomståret 2015 genomförs under våren och sommaren 2017.

² Tilläggsbidrag, tilläggs lån och merkostnadslån återkrävs när den studerande har haft så hög inkomst att rätten till studiemedel upphör helt.

³ Andel av studiemedelstagarna med generellt bidrag etc. som fått återkrav vid efterkontroll eller inkomständring.

⁴ Återkrävt belopp, miljoner kronor.

Av tabell 3 framgår att antalet personer som fick återkrav av studiemedel, på grund av en inkomst över fribeloppsgränsen, minskade efter fribeloppshöjningen. Även de återkrävda beloppen minskade betydligt. Totalt minskade återkraven av studiemedel med 37 miljoner kronor år 2014, vilket motsvarar en minskning med 18 procent. För beloppstypen tilläggs lån ökade däremot återkraven under år 2014, vilket kan förklaras av en beloppshöjning samt att även deltidsstudier kan berättiga till tilläggs lån från och med 1 juli 2014.

Det är ännu ovisst huruvida de aggregerade återkraven kommer att återgå till samma nivå som före fribeloppshöjningen, på samma sätt som för reduceringsbeloppen utifrån uppgiven inkomst. Det finns inte tillgång till komplett återkravsstatistik för inkomståret 2015 eftersom efterkontrollen för inkomståret 2015 ännu inte varit möjlig att genomföra. Utifrån erfarenheter av historiska data är det dock troligt att återkraven kommer att följa en liknande utveckling som reduceringen.

Tabell 4 Personer som fått återkrav av studiemedel på grund av inkomst över fribelopp¹, fördelat på kön, studietakt, nivå och ålder, 2013–2015

	2013		2014		2015 ¹	
	Antal	Andel ³	Antal	Andel	Antal	Andel
Kön						
Kvinnor	9 371	3,3 %	6 608	2,3 %	..	..
Män	5 816	3,0 %	4 272	2,2 %	..	..
Nivå²						
Grundskolenivå	202	0,9 %	152	0,7 %	..	..
Gymnasienivå	2 953	2,6 %	2 292	1,9 %	..	..
Eftergymnasial	12 044	3,3 %	8 406	2,3 %	..	..
Ålder						
24 eller yngre	2 285	0,9 %	1 565	0,6 %	..	..
25–34	8 127	5,1 %	5 626	3,4 %	..	..
35 eller äldre	4 795	9,1 %	3 700	6,6 %	..	..

¹ I återkravsstatistiken ingår både återkrav vid egen inkomständring och återkrav vid efterkontrollen av inkomststämningen. Siffrorna skiljer sig något från statistiken i CSN:s publikation "Studiestödet" eftersom där inte ingår återkrav vid egen inkomständring. Återkravsstatistik för år 2015, som är jämförbar, finns ännu inte tillgänglig.

² Vid fördelning av statistiken på nivå kan en individ vara registrerad på flera nivåer under samma år. Varje individ kan därför förekomma mer än en gång.

³ Andel av samtliga studiemedelstagare i respektive kategori.

I tabell 4 fördelas återkraven efter kön, nivå och ålder. Minskningen av återkraven under 2014 fördelade sig förhållandevis jämnt mellan olika grupper, även om minskningen procentuellt sett var minst bland studiemedelstagare som var 24 eller yngre.

Reducering och återkrav

I detta avsnitt redovisas statistik över både reduceringar och återkrav, där antalet personer netto redovisas ifall de fått både reducering och återkrav. Avsnittet ger därmed en sammanfattande bild av utvecklingen som både omfattar studerande som själva anmäler en inkomst och studerande som får återkrav i samband med CSN:s efterkontroll.

Tabell 5 Studiemedelstagare med inkomst över fribeloppsgräns som fått reducerade studiemedel eller återkrav, samt reducerade och återkrävda belopp¹

		2010	2011	2012	2013	2014	2015 ⁵
Personer ²	Antal	37 800	20 570	22 195	24 534	18 706	..
	Andel ⁴	8,1 %	4,4 %	4,8 %	5,2 %	3,9 %	..
Belopp ³	Reducerat	125	74	86	95	66	98
	Återkrävt	270	176	182	212	175	..
	Totalt belopp	395	250	268	307	241	..

¹ I återkravsstatistiken ingår både återkrav vid egen inkomständring och återkrav vid efterkontrollen av inkomststämningen. Siffrorna skiljer sig något från statistiken i CSN:s publikation "Studiestödet" eftersom där inte ingår återkrav vid egen inkomständring.

² En person räknas bara en gång även om han eller hon både fått reducerade studiemedel och återkrav.

³ Reducerade och återkrävda belopp oavsett typ av studiemedel (bidrag och lån summerat), miljoner kronor.

⁴ Andel av samtliga studiemedelstagare resp. år.

⁵ Siffrorna för 2015 är inte kompletta eftersom efterkontrollen av inkomststämningen 2015 ännu inte varit möjlig att genomföra.

Av tabell 5 framgår att antalet personer med reducering eller återkrav minskade med cirka 5 800 efter fribeloppshöjningen. Det innebar en minskning med 24 procent. Det totala belopp som reducerats eller återkrävts minskade med 66 miljoner kronor 2014, vilket motsvarade en minskning med 21 procent. Antalet studiemedelstagare som fick reducering eller återkrav minskade således något mer än det totala reduceringsbeloppet.

De studiemedel som reducerades som en följd av egenanmäld inkomst minskade under 2014 procentuellt mer än de återkrävda beloppen. De studerande som får reducering eller återkrav efter fribeloppshöjningen, dvs. personer med högre genomsnittliga inkomster, tycks därmed vara något mindre benägna att själva anmäla sina inkomster till CSN.

I nedanstående tabell redovisas beloppen fördelat på bidrag och lån. Totalt minskade reduceringen eller återkraven av lån respektive bidrag procentuellt sett ungefär lika mycket.

Tabell 6 Reducerade och återkrävda bidrag och lån¹, mnkr, 2010–2015

		2010	2011	2012	2013	2014	2015 ²
Reducerat	Bidrag	75	46	51	55	40	55
	Lån	50	28	35	40	26	43
Återkrävt	Bidrag	147	98	99	116	94	..
	Lån	123	78	83	96	81	..
Totalt belopp		395	250	268	307	241	..

¹ I återkravsstatistiken ingår både återkrav vid egen inkomständring och återkrav vid efterkontrollen av inkomståret. Siffrorna skiljer sig något från statistiken i CSN:s publikation "Studiestedet" eftersom där inte ingår återkrav vid egen inkomständring.

² I återkravsstatistiken ingår både återkrav vid egen inkomständring och återkrav vid efterkontrollen av inkomståret. För 2015 finns ännu inte kompletta återkravssiffror att redovisa, efterkontrollen av inkomståret 2015 genomförs under våren och sommaren 2017.

Minskningen 2014 av de reducerade och återkrävda beloppen är mindre än vid föregående fribeloppshöjning 2011. Det kan förklaras av att höjningen skedde från en högre nivå vid den senaste fribeloppshöjningen.

Statsbudgeten har främst påverkats, av fribeloppshöjningen, genom förändringar i reducering och återkrav av bidrag. I följande tabell redovisas den uppskattade årliga kostnaden:

Tabell 7 Beräknad årlig kostnad för fribeloppshöjningen 2014

	Mnkr	STÅP ² (mnkr)	Kreditförluster ³ (mnkr)	Total kostnad (mnkr)
Ökad utbetalning bidrag (minskad reducering)	15	4	-	19
Lägre återkravsbelopp bidrag ¹	22	6	-	28
Ökad utbetalning lån (minskad reducering)	14	-	1	1
Lägre återkravsbelopp lån ¹	15	-	1	1
Totalt⁴				49

¹ Lägre återkravsbelopp vid egenanmäld inkomstuppgift eller vid efterkontroll.

² Statlig ålderspensionsavgift för studiebidrag.

³ Den ökade utlåningen/de lägre återkravsbeloppen av lån leder till ökade kreditförluster. CSN har beräknat att 7,3 procent av utbetalt lån inte kommer att betalas tillbaka.

⁴ Det uppkommer därutöver en marginell minskning av inbetalningen av löpränta på återkrav (inkomsttitel 2342), samt en marginell ökning av ränteutgifterna till följd av den ökade utlåningen.

Kostnadsberäkningen i tabell 7 har framräknats genom en jämförelse av året före respektive efter fribeloppshöjningen, dvs. inkomst- och studieåret 2014 jämfört med 2013.

Förändringar i reducerings- och återkravsbeloppen påverkas dock även andra faktorer. Det är till exempel möjligt att reduceringar och återkrav skulle ha ökat under 2014 ifall det inte skett en fribeloppshöjning, vilket skulle medföra att kostnadsberäkningen i tabellen är något underskattad.

Sammanfattning

Efter fribeloppshöjningen minskade reducerade studiemedelsbelopp utifrån uppgiven inkomst med 29 mnkr eller 31 procent år 2014. Även återkraven av studiemedel, på grund av inkomst över fribeloppsgränsen, minskade betydligt.

Sammantaget innebar fribeloppshöjningen att ungefär 25 000 studerande fick mer studiemedel än de kunnat få 2013. Av dessa var det ungefär 6 000 studiemedelstagare som tidigare hade fått reducerat stöd (utifrån egen inkomstuppgift eller genom återkrav) som nu fick oreducerade studiemedel. Fribeloppshöjningen förbättrade således ekonomin för förhållandevis många studerande. Under 2014 var det 3,9 procent av studiemedelstagarna som hade inkomster över fribeloppsgränsen jämfört med 5,2 procent innan höjningen

Frireloppshöjningen innebar vidare att redueringen (inklusive återkrav) av studiemedlen minskade med totalt 66 miljoner kronor 2014, varav 37 miljoner avsåg bidrag och 29 miljoner lån. Den årliga kostnaden för fribeloppshöjningen kan ungefärligt beräknas till 50 miljoner kronor.

CSN avser att följa utvecklingen av reduktion och återkrav av studiemedel även för studie- och inkomståret 2015 när fullständiga uppgifter finns tillgängliga. Under senhösten 2017 beräknas fullständiga uppgifter finnas tillgängliga för analys.